

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Mgr. Lenka Babjáková

Metódy EUR na 1. stupni ZŠ

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Prešov

2013

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: Mgr. Lenka Babjáková

Kontakt na autora: Základná škola Okružná 17, Michalovce
posta@zsokrumi.edu.sk

Názov OPS/OSO: Metódy EUR na 1. stupni ZŠ

Rok vytvorenia OPS/OSO: 2013

Odborné stanovisko vypracoval: Mgr. Mikuláš Kulik

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov národného projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnanancov.

Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

Kritické myslenie. Model E-U-R. Metódy kritického myslenia. Ukážky vyučovacích hodín.

Anotácia

Kritické myslenie je ideálny spôsob ako pracovať s informáciami. V súčasnosti môže byť videné ako jedna z kľúčových kompetencií ako uspieť v mnohých odboroch. Pri použití prostriedkov kritického myslenia je kvalita informácií oveľa vyššia, ale aj procesy učenia sú oveľa účinnejšie. Preto je treba začať s výchovou kritického myslenia už v detskom veku.

OBSAH

Úvod	5
1 KRITICKÉ MYSLENIE	6
2 STRATÉGIE UČENIA EUR	8
2.1 Metódy učenia EUR	10
3 METÓDY EUR NA VYUČOVANÍ	17
Záver	33
Zoznam príloh	35

ÚVOD

Každé dieťa začína s učením už od narodenia. Najprv sa dorozumieva rečou svojho tela a rôznymi gestami. Postupne sa začína rozvíjať jeho zvedavosť, myslenie a schopnosť dávať otázky. Po príchode do školy treba dbať, aby sa tieto schopnosti nestratili. Dôležitú úlohu tu zohráva učiteľ, ktorý žiakom pomáha prekonávať neúspechy a problémy v učení. Zapája ich do aktívneho myslenia, ktoré v nich rozvíja vyššie myšlienkové pochody. Svoje učenie by mali vnímať ako nepretržitý sled myšlienok a nových informácií. Všetko by malo byť prepojené so životnými skúsenosťami a predchádzajúcimi vedomosťami. Na prvom stupni by sa mali kritickému mysleniu vytvárať predpoklady, ktoré vedú k celoživotnému učeniu. Dôležitým prvkom je motivácia, ktorá je dôležitá pre ďalšie úspešné vzdelávanie a vytváranie pohľadu na svet. Aby sa kritické myslenie dostalo do škôl je nutné, aby sa s ním, s jeho metódami a postupmi oboznámili a vyskúšali si ich aj samotní učitelia. Jedine tak ich môžu efektívne používať vo svojom vyučovacom procese. Združenie Orava pomáha zavádzať v školách učebné metódy, ktorú u žiakov podporujú a rozvíjajú kritické myslenie a potrebu celoživotného vzdelávania. Ide o účinný program premeny tradičnej školy na školu modernú. Tento program sa orientuje na aktívne a efektívne učenie a vyučovanie, na individuálny rozvoj každého žiaka, vzťahy medzi žiakmi, ale aj na tvorivý vzťah žiaka i učiteľa k učivu a vlastnému životu. Rozvíjanie týchto kompetencií u žiaka, schopnosti kriticky myslieť, je spojené s veľkými nárokmi na učiteľa. Je dôležité, aby pristupoval k vyučovaniu, k žiakom a ich názorom ako partner, ktorý chce podporiť diskusiu. Musí dovoliť žiakom voľne rozmýšľať a uvažovať a zároveň im poskytnúť čo najviac príležitostí pre riešenie problémov, vytvoriť priestor aj dostatok času na premýšľanie. Okrem toho poskytne radu a pomoc slabším žiakom, vedie ich k vytváraniu dôvery v seba samého. K podmienkam, ktoré musia byť splnené, aby žiaci mohli rozvíjať svoje schopnosti v škole patrí kvalita osobnosti učiteľa, ale aj kvalita vzťahov medzi žiakmi v triede.

1 KRITICKÉ MYSLENIE

Termín kritické myslenie môžeme v slovenskom jazyku chápať v rôznych dimenziách, dá sa interpretovať v niekoľkých významových rovinách, neexistuje jediný presný výklad toho združeného pomenovania, ktorý by zodpovedal anglickému critical thinking. (Gavora, 1995)

V anglicky hovoriacich krajinách tento pojem v sebe zahŕňa množstvo významov, súvisí s množstvom odborov a vedných disciplín, nielen pedagogiky.

Ak hovoríme o rozvíjaní kritického myslenia vo výchovno-vzdelávacom procese, rozumieme tým „schopnosť posúdiť nové informácie, pozorne a kriticky ich skúmať z viacerých perspektív, tvoriť si úsudky o ich vierohodnosti a hodnote, posúdiť význam nových myšlienok, informácií pre svoje vlastné potreby.“ (Grecmanová et al., 2000)

Termín kritické myslenie sa vo vzdelávacích kruhoch používa už desaťročia. Pre mnohých významných pedagógov znamená vyšší spôsob myslenia. Je to komplex myšlienkových procesov, ktoré začínajú informáciou a končia prijatím rozhodnutia. Konštruktivisti zdôrazňovali, že pre zmysluplné učenie je dôležité, aby si žiak kládol otázky a samostatne objavoval.

D. Klooster (2002), profesor americkej literatúry na Hope College v USA, vymedzuje päť kritérií kritického myslenia:

1. Kritické myslenie je nezávislé myslenie

V tomto bode sa predpokladá požiadavka, aby bol každý jedinec schopný slobodne myslieť, vytvárať si vlastné názory, postoje, vytýčiť si individuálne priority v živote. Tento fakt sa prejavuje tým, že myslenie každého človeka sa uberá iným smerom, je špecifické. Stotožnenie sa s názorom či myslením iného človeka automaticky neznamená, že ho nemôžeme vnímať ako svoj vlastný. Dôležité zostáva, že človek rozhoduje sám za seba, čo podčiarkuje jeho nezávislosť.

2. Získanie informácií je východiskom, v žiadnom prípade nesmie sa stať cieľom kritického myslenia

Aby sme mohli o niečom premýšľať, samostatne kriticky myslieť a vytvárať si vlastné názory, potrebujeme získať dostatočné množstvo faktov, nápadov, textov a pojmov. Vzápätí však je dôležité zozbierané fakty triediť a vyberať len tie, ktoré sú v danom okamihu pre nás relevantné. Kritické myslenie je proces, ktorý uskutočňujú učitelia, študenti vedci s pomocou faktov, ktoré sa naučili. Kritické myslenie transformuje klasické, tradičné učenie zmysluplným, užitočným, ale predovšetkým trvalým.

3. Kritické myslenie začína otázkami a problémami, ktoré sa majú riešiť

Jednou zo základných vlastností ľudského bytia je zvedavosť. Skutočný proces učenia začína až vtedy, keď sa snažíme riešiť problémy a odpovedať na otázky, ktoré vyplývajú z našich potrieb a záujmov. Každý človek je prirodzene zvedavý, túži po poznaní a odhalovaní neznámeho. Práve tento fakt možno najčitateľnejšie sledovať u detí, avšak často s postupom času sa znižuje na minimum. Dôvodom nezájmu spoznávať nové skutočnosti je súčasný prístup k vzdelaniu. Skutočné učenie musí spočívať v nastolovaní problémov, v procese hľadania riešení. Teda súčasné učenie, ktoré spočíva len v predložení či nanútení hotového riešenia, demotivuje dieťa a stavia ho do pozície pasívneho prijímateľa faktov. Učenie musí vychádzať z reálnych problémov, z každodenných situácií.

4. Kritické myslenie pachtí po rozumných argumentoch

Človek, ktorý myslí kriticky, vytvára si vlastné riešenia problémov, ale zároveň dokáže ich obhájiť vlastnými dobrými argumentmi. Je si vedomý toho, že existuje viac variantov riešenia, a tak musí byť schopný prezentovať svoje pohľady a zároveň zdôvodniť, čím vynikajú. Dobré argumenty pripúšťajú i protiargumenty – argumenty toho druhého. Mysliteľ sa s nimi vyrovnáva tým, že ich vyvráti alebo potvrdí ich platnosť.

5. Kritické myslenie je myslením v spoločnosti

Naše myšlienky sú overované a preskúmané tým, že sa o ne delíme s ostatnými. Preto učitelia kritického myslenia využívajú stratégie vo vyučovaní, ktoré podporujú dialóg, diskusiu, skupinovú prácu, debatu a rôzne spôsoby zverejňovania práce žiakov. Takýmto spôsobom si vytvárajú a upevňujú postoje, ktoré umožňujú plodnú výmenu názorov a myšlienok, ale predovšetkým posilňujú toleranciu, schopnosť vypočuť si názor druhého, kultivovane a vecne reagovať, no zároveň eliminujú preexponované emocionálne reakcie. Nezanedbateľné je aj uvedomenie si zodpovednosti za vyslovený názor.

2 STRATÉGIE UČENIA EUR

Stratégia učenia a myslenia je proces, pri ktorom učiteľ sprevádza žiaka, aby mohol lepšie porozumieť učivu.

Rámec pre vyučovanie a učenie – EUR, ponúka konceptuálnu základňu na vyučovanie, ktorú možno realizovať systematicky v rôznych ročníkoch a na rôznom učebnom obsahu. Keď žiaci použijú tento rámec pri samotnom myslení a učení, budú schopní kontextualizovať svoje vedomosti tým, že ich pričlenia k už poznaným, aktívne sa zapoja do nového spôsobu učenia a budú uvažovať o tom, ako táto nová učebná skúsenosť zmení ich chápanie učiva.

Skratka EUR je zostavená z prvých písmen slov **Evokácia – Uvedomenie si významu – Reflexia**, čo naznačuje, že ide o trojfázový model procesu myslenia a učenia. V každej z týchto fáz dochádza k významným špecifickým aktivitám, ktoré ovplyvňuje efektivitu celého učebného procesu. Model opisuje postupnosť krokov, ktorými žiaci prechádzajú pred učením, v jeho priebehu a po učení. Dodržanie tejto „metodiky“ nás dovedie k splneniu edukačného cieľa – k rozvinutiu schopnosti kriticky myslieť a uvažovať.

Prvá fáza EUR – Evokácia

V úvodnej fáze sa uskutočňujú dôležité kognitívne činnosti. Je to príležitosť, aby si žiaci uvedomili, čo o danej problematike vedia, aktívne si vybavujú vedomosti o danej téme. Uvedomujú si, čo vedia o danom probléme, ale aj to, čo nevedia. Prídu na mnohé nejasnosti, nedorozumenia, opravia si nesprávne názory, ktoré by si inak neuvedomili. Spojením predchádzajúcich poznatkov s novými si rozširujú vedomostnú základňu. S neznámymi informáciami sa vynárajú i otázky, ktoré by mali byť schopní verbalizovať. V tejto fáze je nutné zaktivizovať všetky kognitívne procesy, ktoré by prinútili žiakov samostatne premýšľať a formulovať svoje vlastné myšlienky. Cieľom učiteľa v tejto etape je taktiež vzbudiť vnútorný záujem žiaka o danú tému, o riešenie predloženého problému, o učenie sa. Bez dosiahnutia tohto cieľa by asi ťažko došlo k tomu, aby žiak zostal aktívne zapojený do procesu učenia a uvedomoval si jeho zmysel a osobný prínos. Učenie, v ktorom žiak nachádza zmysel, je oveľa efektívnejšie, než učenie bez osobného, vnútorného cieľa. V procese evokácie sa teda dostavuje „hľad po informáciách“, ktorý môže byť uspokojený len v ďalších fázach procesu učenia.

Druhá fáza EUR – Uvedomenie si významu

V tejto etape sa žiak dostáva do kontaktu s novými informáciami alebo myšlienkami, ktoré spája s vlastnou štruktúrou vedomostí, aby výsledok dával nový, presnejší zmysel. Žiak pod vedením učiteľa získava nové poznatky o pojmoch a vzťahoch medzi nimi, vytvára si postoje k učivu. V tejto fáze učebného procesu má učiteľ na učenie sa žiaka najmenší vplyv. Žiak v tejto fáze musí byť aktívny sám od seba. Preto dôležitou úlohou vo fáze uvedomovania si významu je predovšetkým udržať žiaka v činnosti, zachovať jeho záujem a energiu, vytvorenú počas fázy evokácie. Je potrebné použiť zo strany učiteľa také postupy, ktoré by udržali pozornosť a uvedomené prijímanie a analýzu nových informácií. Ak je vytváranie významu aktivitou žiaka, vyplýva z toho, že je možné žiaka naučiť, aby túto aktivitu vykonával čo najefektívnejšie. Tradičná škola stavia pred žiaka výsledky učenia, ale málokedy sa zameriava na proces, ako k týmto výsledkom došlo. Žiak však potrebuje pre život naučiť sa myslieť, spracovávať informácie a naučiť sa, ako sa má učiť. Práve v tejto fáze by mal učiteľ aplikovať také postupy a techniky, ktoré by žiakovi ukazovali, akým spôsobom sa má učiť, brať na seba zodpovednosť

za vlastné učenie a ako sa môže učiť aj bez jeho priamej asistencie. Žiak v tejto fáze sleduje svoje procesy porozumenia, používa nové informácie, aby ich doplnil do pamäťových schém. Nový poznatok, nový pojem, nová predstava žiaka sa jednoducho nepreberá, ale musí sa, obrazne povedané, v hlave žiaka utvoriť. Zámerne spája nové informácie s už poznanými. Je dôležité, aby si žiak neustále uvedomoval, či a ako rozumie novej informácii a ako to súvisí s tým, čo už vie. Aby sa vracal k miestam, ktoré mu nie sú celkom jasné, a pokúsil sa ich aj s pomocou učiteľa alebo ostatných spolužiakov pochopiť. Pokiaľ k tomu nebude vedený, nebude sa zaoberať nejasnosťami, čo zákonite bude viesť k tomu, že mnohým informáciám dostatočne neporozumie.

Podľa J. Čápa a J. Mareša (2001) je nevyhnutné zo strany učiteľa brať do úvahy tú skutočnosť, že niekedy žiak svoje názory na svet nerád mení, a preto sa stáva, že aj pri uplatnení efektívnych postupov zo strany učiteľa nie vždy prijme za svoje to odborné správne, vedecké poňatie učiva. Výsledkom býva žiakovo neúplné porozumenie, chybné pochopenie určitých pojmov a vzťahov, prehliadnutie dôležitých súvislostí alebo zvýraznenie nepodstatných znakov. Pod vplyvom vyučovania u žiakov vznikajú aj mylné pojmy, mylné predstavy. Táto nesprávna, chybná koncepcia učiva sa tiež označuje ako miskoncepcia učiva.

Pri bežnom skúšaní sa na žiakovo chybné chápanie učiva často nepríde, pretože žiak formálne reprodukuje to, čo počul od učiteľa, alebo si prečítal. Obrat môže navodiť učiteľ, ktorý dokonale pozná učivo z odbornej stránky, ale je aj dobrý psychológ. Vie, že jediná cesta, ako mylnú predstavu, pojem, teóriu prekonať, je vybudovanie, skonštruovanie novej. Dokáže identifikovať nedostatky žiaka, ktoré so sebou ťahá ako záťaž z predchádzajúcich tém, minulých rokov, dokáže podstatu zrozumiteľne vysvetliť, a ak zistí, že si žiak prestal veriť, dokáže ho povzbudiť a motivovať k ďalšej práci.

Tretia fáza EUR – Reflexia

Počas tejto fázy by sa malo dosiahnuť niekoľko dôležitých výsledkov učenia. Žiak si upevňuje nové vedomosti a aktívne reštruktúruje svoje schémy porozumenia, aby zodpovedali tým vedomostiam, ktoré sa naučil. Až v tejto fáze si vlastne skutočne osvojuje učivo a vznikajú trvalé vedomosti. Učenie je aktom zmeny, vzniká pri ňom niečo, čo je odlišné od predchádzajúceho. Jedným z cieľov tejto fázy je, aby sa žiak naučil vyjadrovať slovami myšlienky a informácie, s ktorými sa stretol, pretože si najlepšie pamätá to, čomu rozumel pri použití vlastného významového rámca, čiže čo povedal vlastnými slovami. Porozumenie je trvalé, keď sa informácie dávajú do zmysluplného kontextového rámca, ktorý sa vytvára aktívnym prepracúvaním porozumenia do podoby osobného slovníka (Steele, Meredith, Temple, 1998).

Ďalším dôležitým výsledkom tejto etapy je, že medzi žiakmi dochádza k výmene myšlienok, čím sa rozširuje ich slovná zásoba a prezentujú sa rôzne schémy porozumenia. Tým si žiaci uvedomujú, že vytvorená myšlienková schéma ešte nemusí byť definitívna, že je možné prijať a do svojho uvažovania zahrnúť aj názory iných. Učia sa zároveň tolerancii k odlišnostiam a k schopnosti argumentácie. Pre túto fázu je zaujímavá ešte jedna skutočnosť, ktorá súvisí s rozvojom metakognitívnych zručností. Práve tu by si žiaci mali uvedomiť, ako nové učenie zmenilo ich myslenie, názory, hodnoty, postoje a pod. Práve z tohto dôvodu považujeme etapu reflexie za rovnako dôležitú ako dve predchádzajúce, a preto kladieme dôraz na to, aby sa na ňu v procese edukácie nezabúdalo, prípadne aby sa neobmedzila len na zhrnutie nového učiva.

2.1 Metódy učenia EUR

Metódy výučby vnímame ako koordinovaný systém vyučovacích činností učiteľa a učebných aktivít žiaka, ktorý smeruje k dosiahnutiu výchovno-vzdelávacích cieľov. Metódy rozvíjajúce kritické myslenie charakterizuje Grecmanová et al. (2000) ako metódy, ktoré „zapájajú žiakov do aktívneho premýšľania. Žiaci sú vedení k vytváraniu vlastných názorov, k racionálnej voľbe medzi dvoma kompetentnými myšlienkami, k zodpovednej debate o daných problémoch, k spolupráci s ostatnými, rešpektovaniu odlišných názorov, uvedomenie si, ako prežité skúsenosti môžu ovplyvniť postoje a vnímanie ľudí.“

Pojmové mapovanie

Nepatrí medzi bežné postupy na podporu učenia žiakov. Pojmová mapa je jedným zo spôsobov, ako vizuálne znázorniť a vyjadriť svoje chápanie a vzájomné vťahy pojmov a myšlienok (Fisher, 1997). Pojmy, ktoré navzájom súvisia, sa spájajú čiarami a prezentujú istý druh tvrdenia. Pojmové mapovanie uľahčuje žiakom pochopiť učivo, prekódovanie učiva do formy, ktorá sa lepšie pamätá, vybavovanie učiva.

Na prvý pohľad pozostáva pojmová mapa z usporiadaných obrazcov, ako rámčeky, trojuholníky, ovály a pod., ktoré sú spájané čiarami alebo šípkami. Význam im dodávajú verbálne informácie, ktoré sú umiestnené vo vnútri týchto obrazcov a medzi nimi tak, že tvoria sústavu vzťahov medzi pojmi. Jednoduché pojmové mapy tvoria sématickú sieť na základe jednoduchej myšlienky alebo pojmu. Zložitejšou stratégiou je znázorňovať pojmy hierarchicky (Petrasová, 2003).

Deti by sa mali zoznamovať s rôznymi spôsobmi, ako zobrazovať informácie v grafickej podobe. Ako získavajú skúsenosti s rôznymi spôsobmi mapovania informácií, získajú tým nielen prostriedky, ako spracovávať informácie na lepšie porozumenie, ale taktiež získajú možnosť rozhodnúť sa pre ten najlepší spôsob pri vytváraní individuálnej pojmovej mapy.

Najčastejšie sa využívajú 4 hlavné formy pojmových máp:

1. pojmová mapa – pavúk

Téma sa zapíše uprostred pojmovej mapy, názory žiakov sa zapisujú okolo centra bez hierarchického usmerňovania.

2. pojmová mapa – hierarchická

Informácie sú usporiadané v zostupnom poradí podľa dôležitosti. Najvýznamnejšie prvky sa nachádzajú v prvej úrovni, vetvenie pojmovej mapy určuje nadradenosť a podradenosť prvkov.

3. pojmová mapa – vývojový diagram

Ide o lineárne usporiadanie zložiek istého procesu.

4. pojmová mapa – systémová

Jednotlivé prvky sú usporiadané lineárne so zvýraznením vstupov a výstupov.

Brainstorming

Brainstorming je diskusná metóda, ktorá vyžaduje vyprodukovať v časovom limite čo najviac samostatných nápadov na riešenie problému. Brainstorming sa niekedy prekladá ako "búrka mozgov". Ďalším prekladom je "burza nápadov". Tento preklad je oveľa výstižnejší, pretože tu ide naozaj o akúsi burzu nápadov, ktorá má svoje určené

pravidlá. Autorom tejto metódy je Alex Osborn. Vychádzal zo životných skúseností tvorby nápadov. Hovoril, že mnohé nápady zaniknú skôr než ich vyslovíme nahlas. Mnohokrát majú tvorcovia nápadov strach z kritiky ich nápadu. Cieľom brainstormingu je získať čo najväčší počet nápadov na riešenie daného problému. Dalo by sa povedať, že ide o kvantitu nápadov.

Základným prínosom metódy je oddelenie fázy tvorby myšlienok od ich hodnotenia. Umožňuje to odbúranie bariér vo vymýšľaní.

Pri tvorbe nápadov je potrebné dbať na dodržiavanie určitých pravidiel:

- Pravidlo zákazu kritiky

Počas celého priebehu realizácie brainstormingu treba vylúčiť akúkoľvek kritiku a komentáre.

- Pravidlo – kvantita vyvoláva kvalitu

Každý žiak a v neskoršej fáze všetci žiaci spoločne sa usilujú vyprodukovať čo najviac asociácií.

- Pravidlo vzájomnej inšpirácie

Toto pravidlo vychádza z toho, že ak žiaci pracujú spoločne, navzájom sa inšpirujú, podporujú, rozvíjajú myšlienky ostatných, teda vyprodujú viac, ako keby pracovali samostatne.

- Pravidlo úplnej rovnosti účastníkov

Počas brainstormingu neplatia vzťahy nadradenosti a podriadenosti. Všetci účastníci sú si rovní a navzájom sa rešpektujú.

Postup

1. Oboznámiť žiakov s názvom témy textu, ktorý budú čítať.
2. Požiadať žiakov, aby v priebehu niekoľkých minút napísali všetko, čo vedia, alebo si myslia, že vedia o danej téme.
3. Zaznamenať slovné asociácie na tabuľu alebo na veľký hárok papiera.
4. Doplniť zoznam o ďalšie asociácie.
5. Urobiť krátku prestávku.
6. Spoločne vytvoriť prehľad kategórií, prípadne ich usporiadať do pojmovej mapy.

Cinquain (Päťlístok, Hríbik, Rebrík)

Dôležitým výsledkom učenia sa je syntéza vedomostí, ktorá vznikne reflexiou toho, čo sme sa naučili. Originálnym spôsobom, ako možno reflektovať porozumenie danej témy a vyjadriť k nej svoj postoj, je **cinquain** - pomenovanie pochádza z francúzštiny, je odvodené od slova päť a značí „päťicu“, „súbor piatich prvkov“. Technika cinquain je päťriadková „báseň“ zhŕňajúca informácie, zachytávajúca myšlienky, pocity v podobe stručných, výstižných výrazov, ktoré opisujú tému. Jednoducho povedané: cinquain nás učí vyjadrovať sa stručne, jasne a k veci.

Pravidlá:

1. riadok: téma (jedno podstatné meno)
2. riadok: opis témy (dve prídavné mená)
3. riadok: vyjadruje dej týkajúci sa témy (tri slovesá)
4. riadok: štvorslovný výraz, najčastejšie veta, ktorá obsahuje 4 slová, pričom za slovo sa počíta každý slovný druh (aj spojka, predložka a pod.) vyjadrujúci emocionálny vzťah, vcítanie sa do témy, postoj, názor na tému
5. verš: jednoslovné synonymum, ktoré vyjadruje podstatu témy

Postup

1. Vysvetliť žiakom pravidlá a uviesť niekoľko príkladov.
2. Vypracovať prvý cinquain spoločne.
3. Vypracovať cinquain jednotlivcami.
4. Spojiť dva cinquainy do jedného (práca v dvojiciach).
5. Prezentať cinquain pred skupinou alebo triedou.

Analýza sémantických prvkov

Ďalší postup zameraný na aktiváciu a rozvoj doterajších vedomostí je Analýza sémantických prvkov. Je vhodný vtedy, keď sa žiaci učia o téme, o ktorej majú málo základných vedomostí. Podstatou tejto techniky je porovnanie prvkov nového a menej známeho učiva alebo témy s tými, ktoré sú známejšie. Táto aktivita napomáha žiakom pochopiť vzťahy medzi hlavnými pojmami.

Postup

1. Dopredu si pripraviť tabuľku.
2. Uviesť do ľavého stĺpca tabuľky názvy troch vecí (napr. t'ava, orol, veľryba).
3. Uviesť do prvého horného riadku tabuľky znaky na porovnávanie (napr. život, pohyb atď)
4. Diskutovať o dvoch známych veciach.
5. Označiť znakmi sémantické prvky učiva (+ pre „áno“, - pre „nie“ a ?, keď si nie sú istí).
6. Vysloviť a označiť predpovede pri ostatných veciach.
7. Získavať ďalšie informácie čítaním textu.
8. Diskutovať o získaných informáciách.
9. Opraviť alebo potvrdiť správnosť v tabuľke.

T-schéma

T-schéma je grafická schéma, ktorá slúži na zaznamenávanie reakcií na diskutované otázky, ktoré sú binárne (áno-nie, za-proti, súhlasím-nesúhlasím) alebo pri ktorých sa porovnáva. Je to nástroj porovnávania dvoch stránok pojmu.

Postup

1. Prečítať text vhodný na diskusiu.
2. Individuálne zaznamenať čo najviac dôvodov za a proti.
3. Porovnať záznamy vo dvojiciach, skupinách.
4. Vytvoriť T-schému celej triedy.

Vennove diagramy

Vennove diagramy sú vhodné, keď chceme dosiahnuť, aby si žiaci uvedomili, aké prvky majú dva pojmy spoločné a v čom sa odlišujú. Špecifické prvky každého pojmu, istej skutočnosti zapisujú do príslušnej množiny, spoločné znaky vpisujú do prieniku.

Postup

1. Znázorniť čiastočne sa prelínajúce kružnice.
2. Pred čítaním textu, v priebehu čítania alebo po prečítaní textu zaznamenať hlavné pojmy v priestore kružníc.
3. Hľadanie spoločných prvkov a ich zaznamenanie do spoločného prieniku.

Pomiešané udalosti

Postup

1. Vybrať z textu 5 – 6 udalostí, medzi ktorými je časová následnosť alebo vzťah príčiny a následku, a napísať ich na samostatné kartičky.
2. Pomiešať kartičky na magnetickej tabuli.
3. Usporiadať kartičky podľa prirodzeného sledu.
4. Prečítať pôvodný text a kontrolovať správnosť poradia.

Pexeso

Túto techniku volíme zväčša na konci vyučovacej hodiny, keď si žiaci aktívnym a zábavným spôsobom môžu zopakovať učivo.

Postup

1. Pripraviť dva druhy kartičiek: na prvý druh napísať pojmy, mená osobností atď., na druhý druh kartičiek napísať jasné a stručné definície pojmov alebo správne odpovede.
2. Kartičky pomiešať a porozdávať žiakom.
3. Nájst' k sebe dvojicu so zodpovedajúcim obsahom.

Písanie formou „tu a teraz“

Samostatné premýšľanie žiakov môžeme podporiť aj tým, že ich požiadame, aby napísali v prítomnom čase o udalosti, ktorá sa odohrala v minulosti, teda ako keby sa odohrávala práve „tu a teraz.“ Aktivitu zadávame žiakom až po osvojení učiva. Nezabudnúť, že písomné vyjadrovanie slúžiace na podporu myslenia neklasifikujeme a neopravujeme.

Recipročné vyučovanie

Recipročné (vzájomné) vyučovanie je technika, ktorej hlavným cieľom je u žiakov:

- rozvíjať učebné zručnosti potrebné pre prácu s textom (sumarizovať, formulovať otázky, robiť predpovede)

-pomôcť im pochopiť text

Tento učebný postup je vhodný najmä pri faktografických textoch.

Postup

1. Rozdeliť text na časti.
2. Rozdeliť žiakov do skupín v takom počte, koľko častí má text.
3. Prideliť každému žiakovi jednu časť textu.
4. Po spoločnom prečítaní (ktoré je obyčajne tiché) prvej časti žiakmi, osoba v úlohe učiteľa:
  - a) zhrnie, čo sa prečítalo,
  - b) vymyslí 2 – 3 otázky k obsahu textu a žiada žiakov, aby na ne odpovedali,
  - c) vysvetlí žiakovi veci, ktoré im nie sú celkom jasné,
  - d) predpovie, o čom bude nasledujúca časť textu,
  - e) požiada, aby každý prečítal nasledujúcu časť textu.
4. Po prečítaní inej časti textu ďalší žiak v úlohe učiteľa pokračuje ako v bode 4.

Vol'ná písomná práca

Pri využívaní písania ako nástroja myslenia sa adresátom stávame my sami. Píšeme preto, aby sme niečo pochopili, objasnili, upevnili a zapamätali.

Postup

1. Oboznámiť žiakov s témou.
2. Nechať žiakov neprerušovane písať o téme počas piatich minút.
3. V dvojiciach prečítať napísaný text a podeliť sa so zaujímavými myšlienkami pred celou triedou.

Uvažuj – vytvor pár – vymeň si názory

Postup

1. Učiteľ prečíta žiakom otázku a požiada ich, aby na ňu samostatne písomne odpovedali.
2. Žiaci vytvoria páry a vymenia si odpovede.
3. Prezentujú pred celou triedou spoločnú odpoveď.

Párové čítanie – párové súhrny

Je to užitočný postup, pri textoch, ktoré sú preplnené faktografickými informáciami.

Postup

1. Rozdeliť celý text na toľko častí, koľko je vytvorených štvorčlenných skupín
2. Každá skupina dostane svoju časť textu
3. Vo vnútri jednotlivých skupín:
  - rozdeliť text na polovicu
  - štvoricu na dva páry
5. Pri čítaní textu každý člen páru zastáva dve odlišné roly, ktoré si v priebehu čítania navzájom vymenia
  - a) Prvá rola – spravodajca
Úloha: pozorne prečítať prvý úsek textu a pripraviť jeho súhrn. Po skončení čítania povedať svojmu partnerovi vlastnými slovami, o čom čítal.
  - b)) Druhá rola – respondent
Úloha: prečítať rovnaký úsek textu ako spravodajca a potom ho pozorne počúvať. Ak spravodajca skončí, respondent mu kladie otázky, ktoré pomôžu objasniť obsah textu.
5. Po prečítaní druhej časti textu si úlohy vymenia.
6. Každá dvojica pripraví prezentáciu zo svojej časti textu.

Skladačka I

Je založená na tímovej práci všetkých členov skupiny, pričom každý z tímu sa stáva expertom na určitú časť textu.

Postup

1. Vytvoriť domovské skupiny.
2. Prideliť jednotlivým členom čísla podľa toho, ktorú časť textu majú prečítať a vysvetliť ostatným.
3. Vytvoriť expertné skupiny z členov, ktorí majú rovnakú časť textu. Úlohou žiakov v expertnej skupine je zvládnuť svoju časť textu. Po individuálnom prečítaní ju musia prediskutovať s partnermi, aby sa uistili, či textu dobre rozumejú. Dohodnú sa, ako najlepšie naučiť text ostatných, keď sa vrátia do pôvodných skupín.
4. Vytvoriť pôvodné domovské skupiny. Každý z jej členov, ktorý nadobudol „expertnú“ znalosť o určenej časti učiva, podáva súhrn a vysvetľuje učivo. Cieľom je, aby sa všetci jej členovia naučili celé učivo.
5. Preveriť zvládnutie učiva žiakmi rôznymi formami.

Skladačka II

Je upravený variant Skladačky I, líši sa len tým, že je viac riadený. Každý žiak číta všetky časti textu, ale stáva sa expertom len pre jednu časť. Pri jeho čítaní pracuje s expertným hárkom. Ten obsahuje otázky, ktoré ho sprevádzajú počas čítania.

Postup

1. Rozdeliť žiakov do domovských skupín (4-5 členov).
2. Rozdať žiakom kópie textu rozdeleného na toľko častí, koľko je členov v skupine.
3. Každý žiak číta celý text, ale osobitnú pozornosť venuje len tej časti, ku ktorej má otázky na svojom expertnom hárku.
4. Vytvoriť expertné skupiny, ktorých úlohou je hľadať odpovede na položené otázky v expertnom hárku.
5. Vytvoriť pôvodné domovské skupiny. Každý z jej členov, ktorý nadobudol „expertnú“ znalosť o určenej časti učiva, podáva súhrn a vysvetľuje učivo. Cieľom je, aby sa všetci členovia skupiny naučili celé učivo.
6. Preveriť zvládnutie učiva žiakmi rôznymi formami (ústna odpoveď, písomná skúška, prezentácia)

Insert

Je učebný postup, ktorý pomáha žiakom zostať pri čítaní textu aktívnymi. Je to metóda na sledovanie porozumenia. Počet znakov, ktoré žiaci používajú, býva rôzny od veku, vyspelosti, účelu čítania a ich skúsenosti so znakovým systémom.

INSERT ako záznamový systém pre efektívne čítanie obsahuje 4 znaky, ktoré by si mal aktívny čitateľ zaznačovať na okraj textu.

Znak by mal odrážať vzťah k vybranej informácii.

√ znak potvrdzuje, čo vieme, informácia je v súlade s naším poznaním

- znak naznačuje, čo vieme nesprávne, informácia nie je v súlade s naším poznaním

+ znak naznačuje, že sme sa dozvedeli novú informáciu

? znak naznačuje, že informácia je nejasná, nezrozumiteľná alebo zaujímavá a chceme o nej vedieť viac

U mladších žiakov je najlepšie začínať od prvých dvoch značiek a postupne pridávať ďalšie.

Sprievodca predpovedí

Cieľom je aktivovať a zhodnotiť predchádzajúce vedomosti žiakov, motivovať a stimulovať ich záujem o tému. (Herber, 1978) Keďže sa zaoberá najdôležitejšími pojmami v texte, jeho úlohou je aj udržať pozornosť žiakov pri čítaní. Žiaci hľadajú počas čítania dôkazy pre svoje odpovede a predpovedania. Táto technika podporuje kritické myslenie a aktívne čítanie.

Postup

1. Určiť hlavné pojmy, ktoré si majú žiaci osvojiť.
2. Vytvoriť 4-6 tvrdení, ktorých obsah súvisí s identifikovanými pojmami.
3. Požiadat žiakov, aby jednotlivo odpovedali na tvrdenia a vyplnili stĺpec Ja.
4. Prečítať určený text s cieľom nachádzať dôkazy pre jednotlivé tvrdenia.
5. Individuálne vyplniť stĺpec Text.
6. viesť diskusiu o potvrdení alebo vyvrátení prvotných tvrdení, prípadne rozhodnúť, ktoré ďalšie informácie a zdroje sú potrebné.

Tabuľka 1 Prehľad o zaradení jednotlivých postupov do Rámca pre vyučovanie a učenie EUR

Poradie Názov metódy	E pred čítaním textu	U v priebeh u čítania textu	R po prečítaní textu
1. Analýza sémantických prvkov	x		x
2. Brainstorming	x		
3. Cinquain			x
4. INSERT		x	
5. Párové čítanie – párové súhrny		x	x
6. Pexeso	x		x
7. Písanie formou „tu a teraz“			x
8. Pojmové mapovanie	x	x	x
9. Pomiešané udalosti			x
10. Recipročné vyučovanie		x	
11. Skladačka I		x	x
12. Sladačka II		x	x
13. Sprievodca predpovedí	x	x	
14. T-schéma			x
15. Uvažuj – vytvor pár – vymeň si názory	x	x	x
16. Vennov diagram	x	x	x
17. Voľná písomná práca	x		x

Prameň: Petrasová, 2003

3 METÓDY EUR NA VYUČOVANÍ

V teoretickej časti som sa venovala vymedzeniu pojmu kritické myslenie a popísala jednotlivé metódy. V praktickej časti by som chcela ukázať, ako tieto metódy využívať na vyučovaní v rôznych predmetoch na 1. stupni ZŠ.

Predmet : Prírodoveda

Ročník : tretí

Tematický celok : Živočíchy

Téma : Keď sa mláďatá liahnu z vajíčok

Ciele:

Kognitívny : Poznať spôsoby rozmnožovania – vývin mláďaťa na dospelého jedinca.

Afektívny:: Rozvíjať vzťah človeka k zvieratám

Psychomotorický : Samostatne sa orientovať v texte.

Forma práce : tvorivá dramatika, skupinová a individuálna práca

Metódy: pozorovanie, recipročné vyučovanie, analýza sématických prvkov

Pomôcky : nahrávky zvukov zvierat, surové a uvarené vajíčko, text, tabuľka, zošit, písacie potreby

POSTUP

Evokácia

Pohybová hra : Na dvore

Prostredie triedy bude predstavovať dvor. Učiteľ vyskúša žiakov, či poznajú domáce zvieratá. Postupne žiakom púšťa zvuky rôznych zvierat (hus, pes, jeleň, vrana, holub, kačica). Ak je určené zviera domáce, deti sa ho pohybom a zvukom snažia napodobniť. Ak je to zviera voľne žijúce, žiaci urobia drep. Ako posledné zviera zaradí sliepku.

Učiteľ : Viete, z čoho sa sliepka narodí ?

Po správnej odpovedi, učiteľ vyzve žiakov, aby si zavreli oči a predstavili si, že sú tým maličkým kuriatkom v slepačom vajíčku. Je im príjemne, teplučko.

Učiteľ : Ako sa cítite ?

Žiaci : vyjadrujú svoje pocity, ako im je vo vajíčku (príjemne, tesno, tmavo, boja sa...).

Avšak prešiel určitý čas. Kuriatka rastú, až im vo vajíčku začína byť pritesno. A tak sa pomaly predobú na svet. Ponaťahujú si krídelká, krk, pretrú očká. Čo vidia ? Páči sa im na svete ? Všetko je pre nich nové, zaujímavé. Odrazu začínajú pociťovať hlad. Mama sliepka ich zavedie k miske a ukáže im, čo gazdiná nachystala na zjedenie. Kuriatka sa pustia do d'obkania a veľmi im chutí. Pomaličky rastú, zo dňa na deň sú väčšie a krajšie. Čoraz viac sa podobajú na svoju mamu – sliepku.

Učiteľ : Kedy ste sa cítili príjemnejšie, vo vajíčku alebo ako kuriatko, ktoré rástlo?

Pozorovanie surového a uvareného vajíčka, porovnanie povrchu, veľkosti, hmotnosti, škrupiny.

Uvedomenie

Táto časť prebieha metódou **Recipročného vyučovania**.

Postup

1. Žiakom rozdáme text rozdelený na 4 časti.
2. Žiaci sú rozdelení do 4 skupín.
3. V každej skupine si vyberú žiaka v úlohe učiteľa.
4. Po spoločnom tichom prečítaní prvej časti, osoba v úlohe učiteľa :
  - a/ zhrnie, čo prečítala
  - b/ vymyslí 2 – 3 otázky k obsahu textu a žiada žiakov, aby na ne odpovedali
  - c/ vysvetlí žiakom veci, ktoré im nie sú celkom jasné
  - d/ požiada, aby každý prečítal nasledujúcu časť textu
5. Po prečítaní inej časti textu ďalší žiak v úlohe učiteľa pokračuje ako v predchádzajúcom bode.

Kura domáca

Vyšľachtená je z kury divej, ktorá pochádza z Indie a juhovýchodnej Ázie. Poznáme veľa druhov. Zaraďujeme ich medzi **hrabavce**. Je prispôsobená životu na zemi. Majú **zavalité telo**, **silné nohy**, pomerne **krátke krídla**. Dobre bežia, ťarbavo a ťažko lietajú. Potravu hľadajú na zemi, pričom zem rozhrabávajú.

Kura domáca je dôležitý úžitkový vták. Perie je rozličnej farby a nie je mastné, takže voda ním ľahko preniká. Preto sa kura nastrašene schováva pred dažďom. Nohy s pevnými pazúrami sú dobré na hrabanie. **Kohúty** sa nápadne líšia od **sliepok**. Kohút je väčší a máva pestrejšie farby. Vo chvoste má obyčajne dlhé a oblúkovite zahnuté perá – kosierky, hrebeň a laloky má väčšie. Kohúty majú na nohách **ostrohy**.

Živí sa zrnom, v rozhrabanej zemi hľadá hmyz a červy. Odštipkáva aj šťavnaté časti rastlín. Tvrdú potravu rozdrobujú kury v žalúdku. Pomáhajú im v tom aj malé kamienky, ktoré pravidelne dopĺňajú prehĺtaním. Pomocou týchto kamienkov potravu rozdrvia.

Kura žije v krdľoch. Rozmnožuje sa **vajcami**. Za deň znesie 1 až 2 vajcia. Keď ich sliepke neodoberáme, prestane znášať a začne na nich sedieť. Kohút nesedí na vajciach. Po troch týždňoch sa vyliahnú kuriatka. Zarastené sú jemným páperím. Len čo obschnú, začnú behať s kvočkou a hneď si samy zbierajú potravu. Kura je **nekrmový** vták.

Reflexia

Analýza sématických prvkov

1. Každý žiak v skupine má pred sebou tabuľku.
2. Diskusia o známych veciach
3. Označiť znakmi sématické prvky učiva (+ pre áno, - pre nie, ?, keď si nie je istý)
4. Diskutovať predpovede pri ostatných veciach.
5. Diskutovať o získaných informáciách
6. Opraviť alebo potvrdiť správnosť v tabuľke spoločne na tabuľu.

	Život		Pohyb			Potrava			Druh			Rozmnožovanie	
	vo vode	na súši	lieta	pláva	chodí	mäso	ryby	rastliny	ryba	cicavec	vták	vajcia	rodenie
sliepka													
mačka													
tučniak													

	ŽIVOT		POHYB			POTRAVA			DRUH			ROZMNOŽOVANIE	
	VO VODE	NA SÚŠI	LIETA	PLÁVA	CHODÍ	MÄSDO	RYBY	RASLINY	RYBA	CICAVEC	VTÄK	VAJCIA	RODENIE
<i>sliepka</i>	-	+	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+	-
<i>mačka</i>	-	+	-	-	+	+	+	-	-	+	-	-	+
<i>tučniak</i>	+	+	-	+	+	-	+	-	-	-	+	+	-

Obrázok 1 Analýza sématických prvkov

Prameň: vlastný návrh

Zhodnotenie vyučovacej hodiny.

Zadanie domácej úlohy: Vyhľadaj obrázky zvierat, ktoré sa rozmnožujú liahnutím z vajec.

Predmet: Prírodoveda

Ročník: tretí

Tematický celok: Živočíchy

Téma: Stavba tela mačky domácej

Ciele:

Kognitívny cieľ: Poznať stavbu tela mačky domácej.

Afektívny cieľ: Upevňovať prvky aktívneho počúvania.

Psychomotorický cieľ: Pracovať na magnetickej tabuli s využitím rôznych náučných obrázkových materiálov.

Forma práce: individuálna, práca v skupinách

Metódy: skladačka, pomiešané udalosti, pexeso

Pomôcky: kartičky, text

POSTUP

Evokácia

Uvedenie do ríše živočíchov

Na magnetickej tabuli sú porozhadzované kartičky.

Úlohou žiakov je vytvárať dvojice na základe spoločných znakov.

rak – klepetá

žaba – lepkavý jazyk

lastovička – nožnice

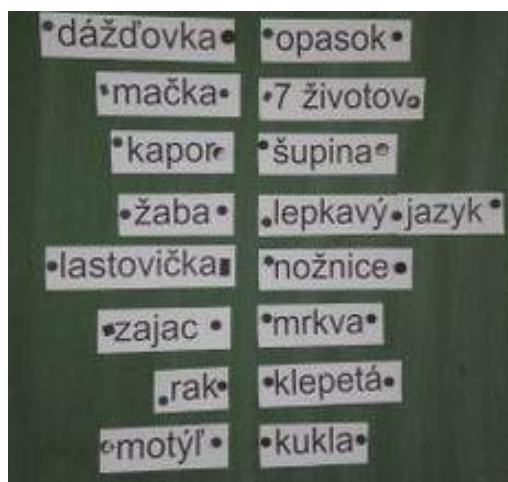
mačka - 7 životov

dážďovka – opasok

zajac - mrkva

kapor – šupina

motýľ – kukla

Obrázok 2 Pexeso

Prameň: vlastný návrh

Uvedomenie

Skladačka

Žiaci sú rozdelení do skupín po štyroch. Rozpočítajú sa (jeden, dva, tri, štyri).

Postupne vytvoria skupiny všetky jednotky, dvojky, trojky, štvorky. Rozdám im text, ktorý je tiež rozdelený na štyri časti. Každá skupina má svoju časť textu (Príloha 1). V limite 5 minút individuálne čítajú text. Potom sa o ňom rozprávajú a navzájom si vysvetľujú čomu nerozumeli (7 min). Vráti sa k domovským skupinám a tam si hovoria postupne celý text tak, aby všetci sa naučili celý (10 min.). Na preverenie učiva zadám každej skupine inú úlohu.

1. skupina – Cinquain
2. skupina – stavba tela mačky
3. skupina – kostra mačky
4. skupina – test o mačke (Príloha 2)
5. skupina - prezentácia celého učiva pred tabuľou
6. skupina – stavba hlavy mačky

Každá skupina má na to 5 minút a potom jeden zo skupiny ukáže prácu pred tabuľou.

Reflexia

Pomiešané udalosti

Na magnetickej tabuli sú porozhadzované slová. Úlohou žiakov je z týchto slov poskladať vety podľa štruktúry textu z predchádzajúcej časti.

Mačka je mäsožravec.

Telo pokrýva jemná srst'.

Má výborný zrak, sluch, čuch.

Pohyb jej umožňujú svaly.

Patrí medzi cicavce.

Keď je spokojná, pradie.

Obrázok 3 Pomiešané udalosti

Prameň: vlastný návrh

Predmet: Prírodoveda

Ročník: tretí

Tematický celok: Živočíchy

Téma: Včela medonosná

Ciele:

Kognitívny cieľ: Oboznámiť žiakov so spôsobom života, stavbou a rozmnožovaním včely.

Afektívny cieľ: Vytvárať si kladný vzťah k prírode a živočíchom v nej.

Psychomotorický cieľ: Pracovať s textom.

Metódy: brainstorming, práca s textom, INSERT

Pomôcky: obrázky včely medonosnej, pripravený text, med, plásty

POSTUP

Evokácia

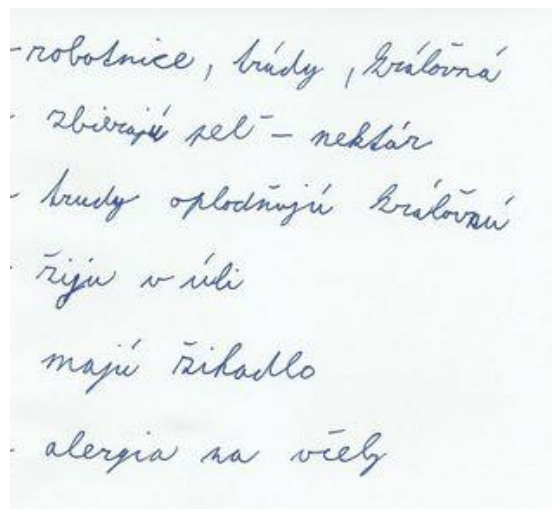
Motivácia pomocou ochutnávky hlavného včelieho produktu – medu.

Rozhovor so žiakmi o chuti, význame a výskyte medu.

Brainstorming

Žiaci individuálne píšú to, čo všetko ich napadne pri slove včela.

Po dokončení diskutujú o danej téme v triede a zapisujú kľúčové pojmy na tabuľu.

Obrázok 4 Brainstorming

Prameň: vlastný návrh

Uvedomenie

Každý žiak dostane pripravený náučný text, s ktorým pracuje podľa daných pravidiel - text si označuje dohodnutými značkami:

- V   toto som vedel
- +   toto je pre mňa nová informácia
- ?   tomuto nerozumiem

Po spracovaní textu žiaci spoločne hodnotia, čo sa nové dozvedeli a vysvetľujú pojmy alebo informácie, ktorým nerozumeli.

Včela medonosná		
Včela žije vo včelích spoločenstvách. Vo väčších úľoch môže byť aj stotisíc včiel. ✓	Včelstvo tvoria: matka, trúdy a robotnice. ✓	Matka je v úli jediná. Jej úlohou je klásť vajíčka. Denne nakladie asi 3000 vajíčok. ✓
Z vajíčok sa vytvoria larvy, tie sa zakuklia a z kukiel vylezie včelie potomstvo. ✓	Robotnice vykonávajú v úli všetku prácu – prinášajú do úľa nektár, peľ, vyrábajú med, strážia úľ, starajú sa o matku a potomstvo. ✓	Trúdy oplodňujú včeliu matku. ✓
Ak včela nájde zdroj nektáru, vráti sa do úľa a tancom o tom informuje ostatné včely. ✓	Robotnica denne pracuje až 17 hodín. Spí len keď je vyčerpaná iba 10 až 20 minút. +	Oväľa väčší úžitok ako výroba medu je opeľovanie. ✓
Včela nosí do úľa nektár, tam ho odovzdáva iným včelám, tie zase ďalším čím sa nektár zmení na med. ✓	V lete sa dožíva robotnica iba päť týždňov. +	Včelári získavajú od včiel vosk z plástov, využívajú i materskú kašičku, peľ a propolis. Dokonca aj včelí jed. ✓

Obrázok 5 Insert

Prameň: vlastný návrh

Žiaci spoločne hodnotia, čo nové sa naučili, dopĺňajú informácie na tabuli, podľa prečítaného textu.

Reflexia

Zhodnotenie vyučovacej hodiny.

Zadanie domácej úlohy – Vyhľadať ďalšie informácie o včele medonosnej v encyklopédii.

Predmet: Prírodoveda

Ročník: druhý

Téma: Vianočné tradície

Ciele:

Kognitívny: Oboznámiť sa s vianočnými tradíciami.

Afektívny: Vianočné tradície v kruhu rodiny.

Psychomotorický: Vyrobiť vianočné ozdoby.

Forma práce: skupinová, individuálna

Metódy: brainstorming, pojmová mapa, pomiešané udalosti

Pomôcky: makety písmena V, kartičky so slovami, lepidlo, nožnice, farbičky, makety vianočných ozdôb

Postup

Evokácia

Navodenie vianočnej atmosféry- vianočný stromček , vianočné koledy.

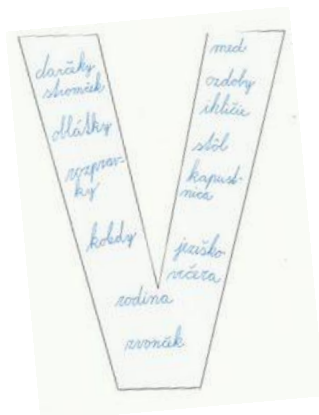
Na tabuľu napíšeme pojem Vianoce.

Čo všetko nás napadne, keď počujeme slovo Vianoce ? – individuálny brainstorming (žiaci dostanú papierovú maketu veľkého písmena V, do ktorého vpisujú všetky slová, ktoré ich v súvislosti s Vianocami napadnú).

Uvedomenie

Aktivita na rozdelenie žiakov do 3 skupín na základe ľubovoľného výberu obrázka (zvonček, stromček, snehuliak) - tento sa mi páči najviac.

Po vytvorení skupín začínajú vytvárať skupinové pojmové mapy zo súboru slov, ktoré si sami pripravili v úvodnej časti hodiny (písmená V).

Obrázok 6 Brainstorming

Prameň: vlastný návrh

Po skončení prezentujú výsledky skupinových pojmových máp pred triedou.
Po ukončení práce na pojmovej mape nasleduje rozhovor o vianočných zvykoch a tradíciách v jednotlivých rodinách a regiónoch Slovenska.
V závere hlavnej časti si každá skupina zhotoví vianočné ozdoby (podľa pripravených makiet alebo podľa vlastného nápadu).

Reflexia

Aktivita – Pomiešané udalosti

- Pripravíme jednoduchý text (4 vety o Vianociach).
- Napíšeme ich na samostatné kartičky.
- Tie následne pomiešame na magnetickej tabuli.
- Úlohou žiakov je usporiadať kartičky podľa prirodzeného sledu.
- Na záver vety prečítajú.

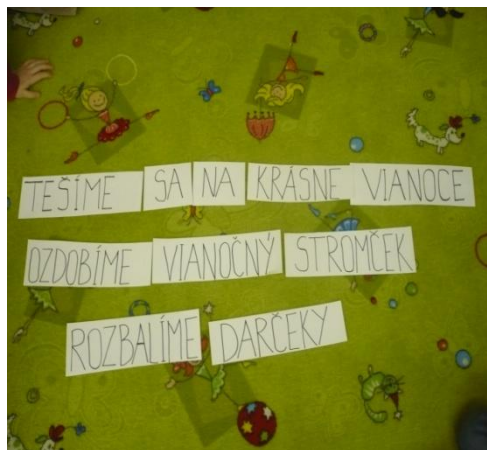
Kartičky miešame v rámci jednej vety.

Text k záverečnej aktivite : Blížia sa Vianoce.

Pripravíme vianočné ozdoby.

Vianočný stromček sa rozsvieti.

Rozbalíme si darčeky.

Obrázok 7 Pomiešané udalosti

Prameň: vlastný návrh

Predmet: Prírodoveda

Ročník: prvý

Téma: Ja a moje zdravie – poznám svoje telo

Ciele:

Kognitívny: Poznať jednotlivé orgány ľudského tela, prípadne rozpoznávať aj ich funkcie.

Afektívny: Poznať význam jednotlivých vnútorných orgánov.

Psychomotorický: Vedieť pracovať a spolupracovať v skupine.

Forma práce: skupinová práca, práca v dvojiciach

Metódy: didaktická hra, brainstorming, pojmové mapovanie, „hranie tu a teraz“

Pomôcky: baliaci papier, hrubé fixy, detský lekársky kufrík

Postup

Vyučovacia hodina bola realizovaná v dvojhodinovom bloku v triede pre mimoriadne nadané deti.

Evokácia

V úvode sa zahráme hru: Hlava, ramená, kolená, palce..., ktorá zároveň posluži aj na rozdelenie žiakov do dvoch skupín (postupne ako žiaci vypadávajú, zaradzujeme ich striedavo do skupiny).

Každá skupina si na veľký baliaci papier hrubou fixou obkreslí jedného zo svojich spolužiakov (logicky si hneď vyberali tých najmenších). Označia a pomenujú všetky časti tela, ktoré poznajú. Žiakov necháme písať všetko, čo vedia- nechty, mihalnice (Príloha 3).

Uvedomenie

- Nasleduje diskusia, jednotlivé skupiny zisťujú rozdiely i spoločné znaky medzi svojimi prácami.

Vymenujú časti tela, ktoré vidíme na prvý pohľad i časti tela, ktoré zvonku nevidíme, rozoznávajú dokonca aj funkcie niektorých vnútorných orgánov.

- Spoločne vytvoríme pojmovú mapu- „ pavúka „. Téma Ľudské telo je vyznačená v centre pojmovej mapy. Žiaci vyberajú zo svojich súborov slov pojmy, ktoré označujú vonkajšie časti ľudského tela a vpisujú ich do jednotlivých „ bubliniek “. Nakoľko sa hodina realizovala ako dvojhodinový blok a pisateľské zručnosti to dovoľovali, jednotlivé slová do pojmovej mapy zapisovali žiaci.

- V závere hlavnej časti žiaci čítali pojmovú mapu, čím si utvrdzovali jednotlivé pojmy.

Reflexia

Obmena aktivity „ Písanie tu a teraz “ na „Hranie tu a teraz “

Žiaci sa zahrajú na lekárov a pacientov (práca vo dvojiciach, s využitím detských lekárskeho kufríkov)

Predmet: Vlastiveda

Ročník: druhý

Téma: Zvyky a tradície na jar

Ciele:

Kognitívny: Poznať sviatočné dni a tradície viažuce sa na jar.

Afektívny: Jarné tradície na jar.

Psychomotorický: Výzdoba triedy na Veľkú noc.

Forma práce: frontálna, individuálna

Metódy: rozhovor, pojmová mapa, voľná písomná práca

Pomôcky: bahniatka, kraslice, dataprojektor, makety jarných kvetov

Postup

Evokácia

Rozhovor so žiakmi na tému Jar – jarne mesiace, znaky jari, príroda na jar.
Výzdoba triedy bahniatkami a kraslicami

Uvedomenie

Žiakom premietneme prezentáciu v programe PowerPoint na tému: Zvyky a tradície na jar – Veľká noc.

Žiaci diskutujú o zvykoch z minulosti ako pálenie Moreny, pochovávanie basy, maľovanie kraslíc.

Rozprávajú ako vyzerá Veľká noc u nich doma, aké zvyky dodržiavajú, prečo sa tešia na tento sviatok.

Kto chce, hovorí o tradičných jedlách, ktoré pripravujú na Veľkú noc.

Dozvedia sa pomenovania jednotlivých sviatočných dní (Popolcová streda, zelený štvrtok, Veľký piatok, Biela sobota, Veľkonočná nedeľa).

Po prezentácii spoločne s učiteľom vytvoria na tabuľu pojmovú mapu.

Obrázok 8

Prameň: vlastný návrh

Reflexia

Aktivita - **Vol'ná písomná práca**

Žiaci voľne píšú na tému Jar alebo Jarne zvyky a tradície na maketu jarných kvetov.

Predmet: Slovenský jazyk a literatúra

Ročník: tretí

Téma: Opakovanie vybraných slov

Ciele:

Kognitívny: Rozšírenie poznatkov o vybraných slovách, vnímať ich v texte. Znaky bájky.

Afektívny: Pochopiť mravné ponaučenie z bájky, vedieť ho vysvetliť.

Psychomotorický: Vedieť znázorniť pohybom dané slovo.

Forma práce: individuálna, frontálna

Metódy: práca s textom, rozhovor, dramatizácia, cinquain

Pomôcky: text bájky, zošit, pripravené papiere s vybranými slovami

Postup

Evokácia

Prečítanie bajky o myši a býkovi.

Po prečítaní žiaci odpovedajú na otázky:

- Aké zvieratá vystupujú v bajke?
- Čo urobila myška býkovi?
- Prečo býk udieral hlavou do steny?

Uvedomenie

1. úloha

Žiaci si do zošita napíšu slová myš a býk vedľa seba.

Na tabuli sú napísané slová – dobytok, kopyto, pysk, rýchly, hrýzt', ryčať, syr.

Žiaci ich prečítajú a správne priradia k daným vybraným slovám – býk, myš.

Nasleduje rozhovor o bajke a ponaučenia v nej - zopakujeme si znaky bajky.

2. úloha

Vyhľadať v bajke ďalšie vybrané slová a roztriediť ich podľa obojakej spoluhlásky, na ktorú sa začína.

3. úloha

Na kartičkách sú napísané jednotlivé vybrané slová. Žiak si vyberie jednu kartičku a pokúsi sa dané vybrané slovo na kartičke zahrať pantomímou (mydlo, býk, jazyk, výr, myš, ryba, sýkorka, kobyla)

Úlohou ostatných žiakov je uhádnuť predvádzané vybrané slovo.

4. úloha

Poprehadzované písmená

Žiakom rozdáme na papieri napísané vybrané slová, v ktorých sú poprehadzované písmená. Úlohou žiakov je napísať vybrané slová správne. Potom si vyberú jedno a vymyslia na neho vetu.

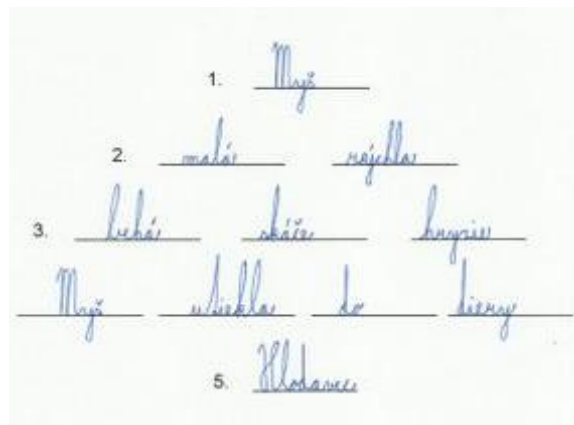

Obrázok 9 Poprehadzované písmená

Prameň: vlastný návrh

Reflexia

Úlohou je je samostatne vytvoriť cinquain na slovo Myš.

Obrázok 10 Cinquain

Prameň: vlastný návrh

Predmet: Vlastiveda

Ročník: druhý

Téma: História obce

Ciele:

Kognitívny: Oboznámiť sa s históriou mesta.

Afektívny: Upevniť kladný vzťah k rodnému mestu.

Psychomotorický: Vedieť ukázať rodné mesto na mape.

Forma práce: samostatná, frontálna, práca v dvojiciach

Metódy: brainstorming, práca s mapou, pojmová mapa, pexeso

Pomôcky: mapa, dataprojektor, kartičky s pojmi

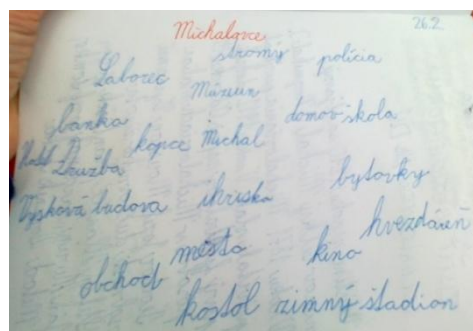
Postup

Evokácia

Individuálny brainstorming na tému Michalovce do zošitov.

Zaznamenávanie údajov spoločne na tabuľu.

Diskutovanie o zaznamenaných údajoch.

Obrázok 11 Brainstorming

Prameň: vlastný návrh

Uvedomenie

Žiaci sa pokúsia v dvojiciach nájsť mesto Michalovce na mapách, ktoré majú na laviciach. Následne si ho ukážeme aj na veľkej mape Slovenska, porozprávame sa o polohe mesta na Slovensku.

Prezentácia v PowerPointe o meste, jeho histórii, pamiatkach, významných osobnostiach z minulosti.

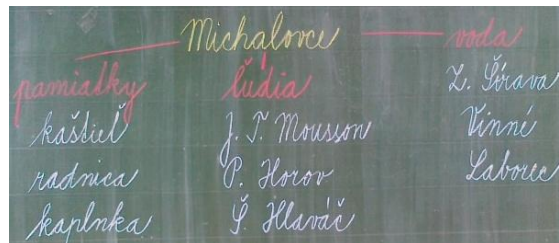
Významné udalosti:

Najstaršia písomná zmienka o meste: rok 1244

Významné osobnosti: Štefan Hlaváč, Jozef Tomko, Metod Dominik Trčka, Pavol Horov, Jozef Theodor Mousson

Pamiatky: kaštieľ, základy rotundy, kaplnka, radnica

Spoločné vytvorenie pojmovej mapy na tabuľu.

Obrázok 12 Pojmová mapa

Prameň: vlastný návrh

Reflexia

Pexeso – zábavné zopakovanie učiva. Sú pripravené dva druhy kartičiek. Pomiešame ich a porozdávame žiakom. Navzájom hľadáme dvojice, ktoré patria k sebe a pripneme ich na magnetickú tabuľu.

básnik	P. Horov
maliar	J. T. Mousson
kaštieľ	múzeum
r. 1244	1. zmienka
rieka	Laborec
gróf	Sztaray

Obrázok 13 Pexeso

Prameň: vlastný návrh

Zadanie domácej úlohy: Napísať o Michalovciach formou „Tu a teraz“ (Príloha 4).

Predmet: Slovenský jazyk a literatúra

Ročník: druhý

Téma: O troch grošoch

Ciele:

Kognitívny: Vedieť čítať s porozumením, zamerať sa na opis postavy.

Afektívny: Prehĺbiť čitateľský zážitok prostredníctvom literárneho textu.

Psychomotorický: Vyhľadávať súvislosti s reálnym životom.

Forma práce: individuálna, frontálna

Metódy: tvorivá vizualizácia, výmena otázok a odpovedí

Pomôcky: text O troch grošoch,

Postup

Evokácia

So žiakmi vedieme rozhovor o rozprávkach, o ľudových rozprávkach, ich najobľúbenejšej rozprávke.

Tvorivá vizualizácia: žiaci si zavrú oči a predstavia si, že sú v rozprávke a stretli sa s kráľom. Predstavia si tú situáciu a zapamätajú, čo vidia, cítia a počujú. Svoje nápady prezentujú pred triedou.

Uvedomenie

Hlasné čítanie textu O troch grošoch učiteľkou.

Výmena otázok a odpovedí

Žiakov rozdelíme do dvojíc. Obidvaja čítajú rovnaký text, rozdelený na odseky. Po každom odseku zastanú a navzájom si kladú otázky o obsahu textu. Prvý odsek čítajú žiaci a kladú otázky učiteľovi. Potom už pracujú v dvojiciach.

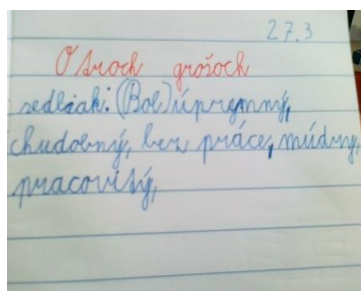
Text prečítame ešte raz – plynulé čítanie.

Po prečítaní textu žiakom dávame otázky, aby sme zistili, či čítali s porozumením.

Vysvetliť vetu: Ja z tých troch grošov prvý vraciam, druhý požičiavam a iba z toho tretieho sám žijem.

1. úloha

Napísať do zošita 3 kladné vlastnosti sedliaka.

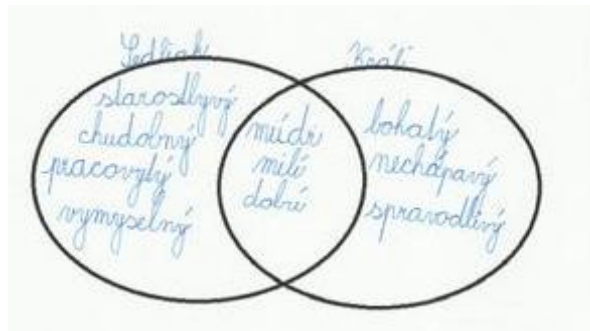

Obrázok 14 Vlastnosti sedliaka

Prameň: vlastný návrh

2. úloha

Vennov diagram - napísať spoločné a rozdielne vlastnosti kráľa a sedliaka

Obrázok 15 Vennov diagram

Prameň: vlastný návrh

3. úloha

Rolové čítanie: rozdelíme úlohy – rozprávač, sedliak, kráľ a žiaci budú čítať text so správnou intonáciou.

Reflexia

Na tabuli je napísaný názov ROZPRÁVKA. Na každé písmeno tohto slova vymyslia žiaci podstatné meno súvisiace s rozprávkou. Učiteľ po dohode zapíše slovo na tabuľu.

Obrázok 16 Akrostich

Prameň: vlastný návrh

ZÁVER

Kritické myslenie a jeho metódy sú veľmi zaujímavé. Žiak je ten, čo niečo robí, nad niečím premýšľa, učiteľ ho iba usmerňuje, dohliada, je pre žiakov radcom. Je zrejmé, že kritické myslenie je krokom dopredu, pomáha učiteľom pri vyučovaní. Je to cesta, ktorá pomáha obohatiť vyučovanie a priviesť žiakov, aby aktívne pracovali a mali o učivo záujem, aby sa chceli učiť. Tieto metódy sú pre učiteľa, ktorý chce učiť moderne a stále hľadá to pravé, čo by mu pomohlo zefektívniť edukačný proces.

Cieľom OPS bolo priblížiť pojem kritické myslenie, zoznámiť s jeho metódami a ukázať efektivitu učenia s pomocou týchto metód. Žiaci, ktorí pracujú metódami kritického myslenia uvažujú do hĺbky, sú aktívni, spolupracujú v skupine, snažia sa byť tvoriví, zapájajú fantáziu. Vyučovacie hodiny sú zaujímavejšie, žiaci aj učiteľ sú spokojní z dobre vykonanej práce. Vzťahy medzi učiteľom a žiakom sú bližšie, srdečnejšie a otvorenejšie. Učiteľ je pre žiakov radcom, partnerom, nie diktátorskou autoritou.

Táto OPS uvádza konkrétne vyučovacie hodiny na 1. stupni ZŠ zostavené na trojfázovom modele učenia za použitia metód kritického myslenia. V týchto ukázkach vyučovacích hodín sú práce, ktoré vytvorili žiaci sami. Aj keď za jednu vyučovaciu hodinu sa stihne menej, je to kvalitnejšie. Takto nadobudnuté poznatky si žiaci pamätajú aj po dlhšej dobe, sú schopní uplatňovať medzipredmetové vzťahy, lepšie sa v nich orientujú.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. ČÁP, J., MAREŠ, J. Psychologie pro učitele. Praha: Portál 2001. ISBN 80-7178-463-X
2. FIISHER, R. 1997. Učíme děti myslet a učit se. Praktický průvodce strategiemi vyučování. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-966-6.
3. GAVORA, P. 1995. Kritické myslenie – prehľad situácie v zahraničí. In Kolláriková, Z. et al. Východiská ku kritickému mysleniu, teória a prax. Bratislava: ŠPÚ, 1995. ISBN 80-85756-18-8.
4. GRECMANOVÁ, H. et al. 2000. Podporujeme aktivní myšlení a samostatné učení žáků. Olomouc: Hanex, 2000. ISBN 80-85783-28-2.
5. KLOOSTER, D.: What is Critical Thinking? Thinking Classroom. A Journal of Reading, Writing and Critical Reflectin, 2002.
6. PETRASOVÁ, A. 2003. Využitie stratégie EUR ako prostriedku eliminácie funkčnej negramotnosti rómskych žiakov. Prešov: Metodicko-pedagogické centrum, 2003. ISBN 80-8045-307-1.

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1 Text – Mačka domáca

Príloha 2 Test – Mačka domáca

Príloha 3 Brainstorming - Ľudské telo

Príloha 4 Voľná písomná práca – Jar

Príloha 5 Tu a teraz - Michalovce

Príloha 1 Text Mačka domáca

1.

Mačka má veľmi pružné telo. Vie rýchlo behať, skákať, šplhať sa. Je mäsožravec. Živí sa myšami, vtákmi, ale aj zvyškami ľudskej stravy. Loví večer ale aj skoro ráno. Na korisť striehne, alebo sa k nej prikráda. Vrhá sa ňu skokom. Telo má pokryté srst'ou, ktorá ju chráni pred teplom, zimou. Mláďatá sa rodia slepé a živia sa materským mliekom.

2.

Telo mačky sa skladá :

- hlava
- krk, ktorý umožňuje otáčanie hlavy
- trup je pretiahnutý a valcovitý
- chvost, ktorý pomáha mačke pri udržiavaní rovnováhy
- predné a zadné končatiny

Pohyb umožňujú svaly.

3.

Kostra spevňuje telo mačky. Skladá sa :

- lebka
- kostra hrudníka
- chrbtica
- kostra predných a zadných končatín

Končatiny sú zakončené prstami s ostrými vtiahnutelnými pazúrikmi. Došľapuje na mäkké vankúšiky, ktoré umožňujú tichú chôdzu.

4.

Mačka domáca loví najmä v noci. Má výborný zrak, sluch, čuch. V papuli má drsný jazyk a ostré zuby. Všetko oňucháva ňucháčom. Uši zachytia aj najjemnejší zvuk. Hmatové fúzy jej pomáhajú orientovať sa aj v tme. Mačka vidí dobre aj v tme, keď sa jej zrenice doširoka rozťahnu. Pri silnom svetle sa zrenice zúžia.

Zakrúžkuj správnu odpoveď :

1. Koľko končatín má mačka?

a/ 7

b/ 4

c/ 6

2. Čím má pokryté telo?

a/ perím

b/ kožou

c/ srst'ou

3. Čím sa živí?

a/ myšami

b/ zrnom

c/ bylinami

4. Ako sa rozmnožuje?

a/ rodením

b/ liahnutím

c/ kuklou

5. Čím udržiava rovnováhu?

a/ ušami

b/ fúzami

c/ chvostom

6. Kde žije mačka domáca?

a/ v lese

b/ na dvore

c/ vo vode

Príloha 3 Brainstorming – Ľudské telo

